

Sófár

2010. 08. 25.

עתון הקהילה היהודית בנירעג'האזה – a Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

ROS HA'SANA ÉS JOM KIPUR

Augusztus 10., Elul hó 1.

Ros chodes Elultól Jom Kipurig tart a kegyelem ideje. Ezek a napok a megtérés és a bűnbánat napjai, mert Elul hó újholdján ment fel Mózes másodszer Sináj hegyére a kőtábláért, és Jom Kipur napján jött le. Ebben a hónapban sófárt szoktak fújni a reggeli ima után, négy hangot, hogy a népet megtérésre ébressze. Vallásos zsidók ebben a hónapban megvizsgáltatják a tefilineket, a mezuzákat és mindent, ami meghibásodhat. A Ros Ha'Sanát megelőző hét első napjától korán kelnek, és a reggeli ima előtt hétköznapi módon könyörgő imákat (szelichot) mondanak egészen Jom Kipurig.

Erev Ros Ha'Sana napján reggeli ima után szokás kimenni a jámborok sírjához, mert az a hely szent és tiszta, így az imák jobban meghallgatásra találnak. Ezen a napon feloldják a fogadalmakat. Aki nem érti a szent nyelvet, ajánlatos, hogy elmondja általa ismert nyelven is (szövege megtalálható a Machzor elején). Az ünnep tiszteletére mikvébe mennek, megnyiratkoznak, és ünnepi ruhát öltenek.

Ros Ha'Sana, szeptember 9-10

Első este az ima után lö'sana tajvó tikoszév vö'széchészém – jó esztendőre irassál be! – köszöntik egymást. Van, ahol második este is mondják. Az esti étkezésnél sokféle szokást gyakorolhatnak: a kalácsot mézbe mártják, előtte ha'majci áldás után jöhi rocajn..., majd almával: bajné pri ha'ec és jöhi rocajn... következik.

Shokás valamely állatnak a fejét enni (csirkefej és halfej is megfelel). Olyan zöldséget is esznek, amelynek a neve az ország nevének jót jelent, valamint gránátalmát, mert

állítólag 613 magja van (nem számoltam meg soha). Nem esznek savanyú vagy keserű ételeket. Helyes, ha a házastársak tartózkodnak a testi érintkezéstől.

Első napon a hosszú reggeli ima után étkeznek (sófárfújás előtt nem esznek), majd zsoltármondással töltik el az időt, mert ilyenkor nem szokás napközben aludni. A délutáni (mincha) ima után valamilyen

folyóvízhez mennek, és taslich ima (vesd a bűnöd a tengerbe) után jelképesen kiforgatjuk zsebeinket. Szokás kevés morzsát a vízbe szórni a zsebekből. Ha első nap szombatra esik, akkor másnap mondják ezt az imát. Szombaton sófárt sem fújnak.

Lö'sana tajvó! Git jur!

Szeptember 17. Erev Jom Kipur

Korán reggel végezzük a „kápárot” szertartást, mert akkor érezhető legjobban a kegyelem ideje. Férfiak élő kakast, nők tyúkot vesznek, fehér színűt. Az állatokat kézbe véve elmondjuk a 107. zsoltárt és az „Ember fia...” imát (Máchzor), majd a fej felett forgatva háromszor mondjuk az „Ez az én váltságom” mondatot. Az állat levágása a szertartás után történik. Van, aki elajándékozza a szegényeknek, de jobb pénzzel megváltani, és azt adni a rászorultaknak. Jöcselekedet ezen a napon bőségesen enni.

Kötelességünk bocsánatot kérni mindenkitől, akit megsértettünk. Ha már nem él

az illető, a sírjánál tegyük meg minjással. Ezen a napon aki teheti, elmegy a mikvébe, nőtlének és hajadonok is. Fontos jele ez az ünnep előtti őszinte megtérésnek. (A betérés egyik lényeges része is az alámerülés.) Két mécesest szokás gyújtani: egyet otthon – mert Mózes Jom Kipur napján jött le a második két kőtáblával, és a Tórárt fénynek mondják –, a másikat a zsinagógában gyújtjuk elhunyt szüleinkért. Lehetőleg 25 óra hosszat égjenek.

Minchát korán imádkozunk (Budapesten kb. 13.00 órakor), és a tefilában mondjuk a Viduj bűnvallomást. Az ünnep előtt még esznek egy úgynevezett elválasztó lakomát, de vigyázni kell, hogy ezzel ne nehezítsük a böjtöt, ne együnk pl. sós ételt. Még alkonyat előtt fejezzük be az étkezést.

Az ünnep előtt a zsinagógában a házas, elvált és özvegy férfiak egyaránt kittelt (fehér gyászruhát) és taliszt öltenek. 25 órás teljes böjt következik. Jom Kipur napját, ha lehet, töltsük a zsinagógában imádkozással.

Meiszinger István

RENDAHAGYÓ SANA TOVA

Közeledő főünnepeink, Rosh Hasana, Jom Kipur aktualitása kapcsán megjelenő ezen kiadványunk hangulatára sajnos a szokásosnál is több nekrológ, fájdalommal telített búcsú, elhullajtott és elfojtott könny akaratosan is rányomja a bélyegét. Mégis erőt kell venni magunkon, és ha még nem is a sablonos, de a zsidó szellemiség jegyében meg kell fogalmaznunk egy újévi, új szakaszra vonatkozó köszöntőt, jókívánságot.

Hitünk szerint ezek az ünnepek egy szakasz lezárásáról és egyben egy most kezdődő következő időszakra vonatkozó beíratásunkról szól. Szép, könnyű, elegáns lenne most valami olyasféle közhelyt kívánni, mint „írassunk be abba a könyvbe, miben nem szerepel elmúlás, fájdalmas búcsú, fájdalmas emlékezés”, de ez nem lenne méltó eltávozottainkhoz, és az ittmaradtakra nézve sem.

Gyakran halljuk a megválaszolhatatlan kérdést: „hol volt Isten, amikor keserűség, fájdalom, holokauszt, ..., érdemtelen tragédia megtörtént?” E kérdés felvetése egyenlő a közhelyszerű jókívánsággal.

A szerkesztő bizottság, a vezetőség és a magam nevében mindenkinek kívánok olyan elkövetkezendőt, amiben tiszta lelkiismerettel tud majd válaszolni a kérdésre: hol voltál, Ember, amikor...?

Sárosi György

A BIBLIAI VÍZÖZÖN A MIDRÁS ALAPJÁN

A Tóra második hetiszakaszában Noé történetéről olvasunk. A vízözön előtt az emberiség élete hasonlított az édenkert-belihez. A gyermekek ugyanazon a napon fogantak és születtek meg, és rögtön tudtak járni, illetve beszélni. Egy gyerek sem halt meg a szülei életében. Az emberek hatalmas fizikai erővel rendelkeztek, és több száz évig éltek. Nem ismerték a szenvedést, és csak negyvenévente egyszer kellett vetniük. Nem volt hideg tél és forró nyár, csak kellemes tavasz egész évben. Az emberek azonban ahelyett, hogy hálások lettek volna az Ő-valónak a jó sorsukért, arrogánsak lettek, és úgy gondolták, hogy egyáltalán nincs szükségük Rá. Azt mondták, hogy még a víz miatt sincs rá szükségük, hiszen a hatalmas erejükkel és a kedvező földrajzi környezet miatt el tudják látni magukat. A Teremtő viszont azt válaszolta, hogy ha pont azzal az anyaggal lázadnak Ellene, amit az életük megkönnyítése érdekében adott nekik, akkor dávke azzal fogja megbüntetni őket.

Mi volt ennek a generációnak a bűne?

Bálványimádás (függetlenítették magukat a Teremtőtől), gyilkosság és erkölcstelenség. Még az állatok is utánozták az emberek életmódját. Ádámtól megkapták az első hat micvát, amik magukba foglalták ezeket a tilalmakat, de ők tudatosan lázadtak. Ezen kívül volt még egy bűn, ami miatt végül is nem kímélte őket a Teremtő: a lopás. Olyan körmönfont módon tették, hogy nem lehetett megbüntetni őket: mindenki csak egy minimális mennyiséget lopott, ami miatt nem lehetett bíróság elé állítani őket (egyébként maguk a bírók is korruptak voltak), az áldozatnak viszont összesen így is ellopták mindenét. A mezőn titokban arrébb tolták a kerítéseket, így loptak földet a szomszédoktól. Az özvegyek és árvák jószágait rendszeresen eltulajdonították. Azért volt ez súlyosabb, mint a másik három bűn, mert a rablás aláássa a civilizáció alapjait, hiszen a józan ész is azt mondatja, hogy nem szabad a másik tulajdonához nyúlni.

Noé, a felesége Naama, és a három fiuk, Sém, Chám és Jáfesz nem követték a kortársaik életmódját, híven ragasz-

kodtak az Ádámtól kapott hat micvához, annak ellenére, hogy a környezetük kigynyolta őket ezért. Úgy áll, hogy három cádik tartja a világot: Ádám, Noé és Ábrahám. Ezt szó szerint érthetjük, mert mindegyikük a világ fennmaradását biztosította a történelem egy bizonyos pontján, nélkülük elpusztult volna az emberiség.

Az Ő-való elmondta Noénak, hogy eltörli a világot a három bűn, és főleg a rablás miatt, méghozzá özönvízzel, ami nem csak valamennyi élőlényt fogja elpusztítani, hanem egy lábnyi mélyen a talajt is. A világot az emberért teremttem, és ha az embert elpusztítom, akkor mi értelme van megőrizni a világot – magyarázta az Ő-való Noénak. Utasította, hogy építsen egy bárkát, melynek megadta pontos méreteit és anyagát. Három szintet kellett építenie benne, alul a hulladéknak, középen az állatoknak és felül az embereknek. Drágaköveket kellett gyűjtenie, amik majd bent világításul szolgálnak. Elmondta neki, hogy minden élőlény el fog pusztulni, de Noé, a felesége, a fiai és a menyeci megmenekülnek majd a bárkában. Ezen a ponton Noénak imádkoznia kellett volna az emberiség megmeneküléséért, ahogy Mózes tette, amikor a Teremtő el karta pusztítani haragjában a zsidó népet, és csak őt akarta megkímélni, de Noé ezt elmulasztotta.

Az Ö-*való* megparancsolta Noénak, hogy hozzon a bárkába minden kóser állatból hét párat (a későbbi áldozatokhoz) és a nem kóseréből egy párat. A Tóra nyelvezete itt vigyáz arra, hogy nem „tisztátalan” állatot mond, hanem „nem tisztát”, ebből tanuljuk, hogy nekünk is el kell kerülnünk a nem szép beszédet. Noénak nem kellett vadásznia az állatokra, azok maguktól jöttek a bárkához a Teremtő parancsára, kivéve a tiszta állatokat, mert ezeknél Noé erőfeszítése is kellett a későbbi áldozati státuszuk eléréséhez.

Az Ö-*való* megmondta Noénak, hogy melyik fát mikor kell elültetnie, hogy a pontos méretű deszkát megkapja belőle, amikor el kell kezdeni építeni a bárkát. Az egész folyamat 120 évig tartott. Az Ö-*való* nyilván megmenthette volna Noét egy egyszerűbb módon is, miért volt szükség arra, hogy 120 éven át készítse a bárkát? Egyrészt ez alkalmas adott az embereknek, hogy rákérdezzenek, és a válasz hallatán – vízözön fogja elpusztítani az emberiséget a bűneik miatt – megbánják a tetteiket és jó útra térjenek. Ám ők nem így tettek, bíztak a testi erejükben. Másrészt Noé maga is spirituálisan megtisztult a hosszú készülőds alatt.

Az özönvíz kezdete előtt hét nappal a Teremtő megváltoztatta a természet törvényeit (például a nap nyugaton kelt fel, és keleten nyugodott le), ezzel is megbánásra sarkallva az embereket, de mindhiába. Ebben a hét napban az Ö-*való* sívét ült az emberiségért.

1656. Chesván hónap 17-én elkezdett esni az eső, először még csendesen. Noé maga is reménykedett, hogy a Teremtő mégsem pusztítja el a világot, és csak az utolsó percben ment be a bárkába.

Az özönvíz 12 hónapig tartott, ezalatt a bárka lakosai csak onnan tudták, mikor van nappal, hogy olyankor nem világi-

tottak a drágakövek, kizárólag éjszaka. Nagyon keményen dolgozott az egész család, hiszen a több ezer féle állat mind más időpontban és mást akart enni, és nekik mindet ki kellett szolgálni. Ennek az volt az oka, hogy a rablás, ami miatt hozta az Ö-*való* a vízözönt, az egoizmusból fakadt, ezért nekik, akik egy új világot építettek fel a vízözön után, ennek ellentétét, az önzetlen adást, a cheszedet kellett kifejleszteni magukban.

Negyven napig zuhogott erősen az eső, a cseppek nem csak vizet, hanem tüzet is tartalmaztak, és lehámlott tőlük az emberek bőre. Ezen kívül megnyíltak a földalatti források is, és onnan is ömlött a felszínre a víz. A tetőpontra a víz 10 méterrel ért a legmagasabb hegy csúcsa fölé. Csak a halak nem pusztultak el, mert azok nem bűnöztek.

Kiszlév 27-én abbamaradt az eső, de a földalatti vizek még ekkor is ömlöttek. A vízözön 150 napig tartott, Sziván elsején a Teremtő elzárta azokat, csak három forró vízü forrás maradt emlékeztetőül, egyikük a Tibériáson lévő híres forrás. Áv hó elsejére csökkent le fokozatosan a víz a föld felszínén annyira, hogy a hegyek csúcsa kilátszott, Noé még ezután várt negyven napig, és akkor küldte ki a hollót, hogy megtudja, alkalmas-e a föld az emberi életre. A madár dolgavégezetlenül tért vissza, és Noé hét nap múlva kiküldte a galambot ugyanezzel a feladattal, de ő is visszatért, mert nem talált száraz területet. Hét nap múlva egy újabb galambot küldött ki Noé, ami olajfaággal a csőrében tért vissza. Ez azt jelezte, hogy már vannak száraz területek, mert az olajág az Édenkertből származott, és Noé tudta, hogy odáig nem tud elrepülni egyhuzamban a galamb, meg kellett útközben pihennie. Amikor az újabb hét nap múlva kiküldött galamb nem tért vissza, Noé tudta, hogy az talált magának alkalmas lakóhelyet. A föld azonban csak Chesván 27-én száradt ki teljesen. Noé nem jött ki rögtön ma-

gától a bárkából, mert ugyanúgy, ahogy a Teremtő parancsa szerint ment be, megvárta, amíg megparancsolja neki, hogy kimenjen.

Amikor látta a pusztaságot, minden élő hiányát a földön, Noé imádkozott az Ö-*való*hoz, hogy meg kellett volna kegyelmeznie az embereknek. A Teremtő azonban azt válaszolta, hogy nem most, utólag, hanem az özönvíz előtt kellett volna könyörögnie. Noé a jeruzsálemi szentély helyén áldozatot hozott a tiszta állatokból. Az Ö-*való* megígérte neki, hogy soha többé nem pusztítja el az emberiséget vízözönrel, és megváltoztatta a természetet, betegségeket teremtett, elkezdődött az évszakok váltakozása, az embereknek keményen kellett dolgozniuk minden évben a termésért, és nem lehettek többé olyan elbizakodottak, mint azelőtt. Noé engedélyt kapott, hogy húst egyen, jutalmul azért, mert olyan lelkiismeretesen gondozta a rengeteg állatot a bárkában, de ugyanakkor az Ö-*való* figyelmeztette, hogy az emberek vérét nem szabad kiontani.

Noé jelet kért a Teremtőtől, hogy valóban nem fogja elpusztítani még egyszer az embereket. Az Ö-*való* erre megmutatta neki a szivárványt az égen, amely egy felfelé mutató íjhoz hasonlít, arra utalva, hogy a Teremtő haragja, „nyila” nem fog többé lefelé fordulni, az emberiség felé. Valahányszor az emberiség megérdemelné, hogy egy újabb özönvíz pusztítsa el őket, megjelenik a szivárvány, jelölve annak, hogy ez mégsem fog bekövetkezni. A szivárványra nem szabad sokáig nézni, csak rápillantani röviden, és elmondani a megfelelő áldást. Ilyenkor emlékeztetni kell magunkat arra, hogy a Teremtő megígérte, a bűneink ellenére sem fogja még egyszer elpusztítani a világot, és ez arra kell, hogy serkentsen minket, hogy javítsunk a viselkedésünkön.

ELTÁVOZTAK KÖZÜLÜNK

Turóczy Istvánné Reich Erzsébet

Elhunyt 2010. július 13-án

Mielőtt e sorok írásába kezdtem, meghallgattam azt a hanganyagot, amit a vele készült interjú során felvettem.

Újraéltem azt a délutánt, amit együtt töltöttünk hármásban. Magam előtt láttam kedves, félszeg mosolyát, de azt a kacér villanást is, ami akkor jelent meg a pillantásában, amikor Pista bácsi udvarlásáról mesélt.

Édesanyám halála után sokat beszélgettünk, főleg telefonon. Előfordult, hogy nem voltam otthon és a férjem vette fel a kagylót. A „kislányhangú Erzsike néni keresett” – mondta.

Igen, olyan volt 87 évesen is, mint egy szerény, félszeg kislány. Milyen hálás volt azért a néhány félóraért, óráért, amit sokszor értelmetlen rohangelésaim közepette rászántam.

Nagyon szeretett élni, de nem az életért önmagáért, hanem a szeretteiért.

Sokszor meghallgattam a fiáról, unokáiról szóló történeteket, amelyeket büszkén mesélt.

Osztozhattam örömeiben, melyet az unokák sikerei okoztak.

Bámulatos volt az a harmónia, amiben férjével, Pista bácsival együtt éltek.

Ha rájuk néztem, a mitológiai pár, Philemon és Baucis jutottak eszembe.

Elment Erzsike néni, akinek élete hosszú volt és teljes, emléke legyen áldott!

Siposné Weisz Judit

Elhunyt 2010. július 15-én

Mikor a rabbi utolsó szavai elhangzottak, szél kerekedett. Zúgtak a fák és cikáztak a villámok, így siratott a természet. Ezt Te már felülről láttad.

Láthattad a hatalmas tömeget, a megdőbent arcokat, a kisírt szemeket, mert nem tudjuk elhinni, hogy nem vagy többé közöttünk.

Milyenek ismertünk? Halk szavúnak, kedvesnek, visszafogottnak, mosolygósnak.

Ritkán találkoztunk, de mindent tudtunk Rólad.

Tudtuk, hogy kemény vagy és erős, hiszen küzdöttél a betegséggel a végsőkig és nem hagytad el magad.

Egészséges embert is megszágyenítően dolgoztál, irányítottad szeretteid életét.

A betegség legyőzött, de Te nyertél, mert élsz tovább két szép gyermeked mosolyában, tetteiben.

Életed elérte célját, példát adtál számukra, amit követni fognak biztosan.

Arra kérünk, küldj vigasztaló gondolatokat, hiszen családod fájdalma leírhatatlan, az űr, amit hagytál, kimondhatatlan, közösségünk vesztesége pótolhatatlan.

Nánási Mihályné Webermann Éva

Elhunyt 2010. augusztus 1-én

Még nem telt el három hónap azóta, hogy az életéről beszélgettünk. Ki gondolta volna, hogy néhány hét, és már nem lesz közöttünk.

Akik ismerték, tudják, milyen életvidám, energikus, határozott asszony volt.

Milyen mozgalmas, színes, pezsgő volt a nőegylet, amikor még ő vezette!

A betegség testét gúzsba kötötte, hiszen segítség nélkül nem hagyhatta el otthonát, de a szelleme haláláig ép maradt.

Amikor felkerestem, hogy a visszaemlékezéseihez fényképeket válogassunk, akkor is olvasott és keresztretjvényt fejtett.

2010. augusztus 1-én földi életét befejezte, és azóta már az égi nőegylet szervezésén fáradozik.

Klein Éva

Sugár András

Elhunyt 2010. augusztus 21-én

Már a nyomdában lenne ez a lapszám, ha valami „véletlen” folytán nem csúszik két napot az előkészítés azért, hogy egy újabb szomorú hírnek helyet adjon.

Eltávozott közülünk Sugár Andris, mindannyiunk Sugi-ja.

A szomorú hír tudomásomra jutása óta egy mélyen emberi megnyilvánulása tolu az emlékeim előterébe.

Néhány éve, egy Svédországból hazalátogató baráti család invitálásának eleget téve a hitközség több tagjával együtt elmentünk a Jerevánba egy kis sörözéssel egybekötött beszélgetésre. Akkor már küzdött a szörnyű betegséggel, ezért levegőzés ürügyén kimentem vele, hogy elszívhasa dugi cigijét. Kellemes nyári este lévén a helyszín hatására felidéződtek ifjúkori emlékeink, minek során megjegyeztem:

- Te Andris, úgy tűnik, megöregedtünk.

- Az még nem lenne baj, csak ne fájna....

Akkor elszomorított ez az őszinte emberi reakciód, ma meg rám zuhant a valóság: Neked már nem fáj, a fájdalmat itt hagytad az itt maradtakra.

Nyugodj Békében, Sugi!

Sárosi György

ADÓS VAGYOK...

Valamikor ez év eleje táján, mára már az időtlenség visszavonhatatlan távolságába merült múltban, szüleink nyugdíjgyeinek együttes intézése során Weisz Jutkától kaptam egy palack kisüsti pálinkát, majd más alkalommal még egyet. Halani sem akart semmiféle ellentételezésről és ezzel sokkal többet adott, az önmagából áradó nyílt, őszinte adni akarást. Mindezt a maga természetes sugárzó mosollyal kísért örökös derűjével, minek hatása több volt minden anyagi ajándéknál.

Adós vagyok, mert nem hagyott időt a törlesztésre, ezáltal mindenféle józan, logikus közgazdasági szabály ellenére én lettem mérhetetlenül szegényebb.

És mindenki, aki ismerte. És aki nem.

Hitem szerint már valahol magasabb szférában teszed, ami a valódi, azaz sugárzod mindazt, ami jó, és ezzel ...

Sajnos számunkra nem maradt más lehetőség, csak erre a tevékenységedre mondhatunk egy lö hájmot, akár égi kisüstivel koccintva..

Sárosi György

ELMENT GYURI BÁCSI

Gyuri bácsi – a régi barátság okán hadd szólítsam úgy, mint sokan mások – rendkívüli ember volt. Rendkívüli és Embereknek is nagy. Akit a szerénysége, a megélt borzalmak által szerzett bölcsessége tett nagygyá. Aki mindig mosolygott, derűsen látta és láttatta a világot. Pedig

minden oka megvolt rá, hogy ne ilyen legyen.

Még az álmai is a szép gyerekkoráról szóltak. Vásároszabó édesapjáról, aki példaképe volt. Akivel együtt jártak a Krasznára fürödni, horgászni. Akit azért is csodált, mert katonaként harcolt az első világháborús orosz fronton. Akinek bámulattal nézte a kis- és nagyezüst vitézségi érmét, meg a sebesülési érmét. S aki csak azért nem lehetett vitéz – árulta el neki a parancsnoka – mert zsidónak született.

Gyuri bácsi már gyerekkorában ismerte a magyar nótákat, a katonadalokat. Mint nekem mondta, apja nagy magyar volt, talán nagyobb, mint zsidó. Gyuri bácsi szavalt az iskolában a Talpra magyart, s

mindvégig azt érezte Petőfi verséből, mint akkor, kiskorában. Sokszor kérdeztek tőle a félévszázad során Amerikában is, miként lehet, hogy annak ellenére szereti régi hazáját, hogy az így elbánt vele és a családjával. Mire azt válaszolta: az a vézskorszak volt, amikor nem az egyszerű magyar emberek, apja katonatársai, az ő gyerekkori barátai, szerelmei döntöttek a zsidó emberek sorsa, megsemmisítése felől. Ami vele és a Braun családdal, meg sokszázezer magyar hitsorsosukkal történt, azt nem lehet elfelejteni. Megbocsátani azonban kell. Mert ha nem ezt tenné, ugyanúgy tenne, mint azok, akik velük a rémségeket elkövették.

Sokszor voltam tanúja, miként teljesítette édesapja utolsó kívánságát, hogy ha életben marad, mondja el mindenkinek, mi történt velük, aminek nem szabad soha megisméltódnie. Ezért tűzte fel zakójára a Simon Wiesenthal Center – Los Angeles-i központú intézmény – kártyáját, amelynek megbízásából az Egyesült Államok negyvenöt államában közel százezer diáknak beszélt a második világháború, a fasiszmus idején a zsidóság tragédiájáról. Elöttem volt tele a nagyvárosi épület nagyterme akkor éppen rendőrtiszt-jelöltekből álló hallgatósággal. Gyuri bácsi, - ott George Brown - olyan átéléssel mondta el saját, hattagú családjá sorsát, hogy a másfél órás előadás alatt egy pissenést sem lehetett hallani. Ha nem látom, nem hiszem, mint mentek ezt követően sorba a fiatalok kezét fogni az idős emberrel. Magam is közreműködtem abban, hogy Nyíregyházán, Mátészalkán, Vásárosnaményban,

majd Beregszászon, Ungváron és Munkácsra is szóljon az ifjúsághoz. Így igaz: a főiskolán – délután két óra múlt, s még nem ebédelték a történészhallgatók – rendkívüli érdeklődés kísérte Braun György szavait. Amely nem csoda: ez a történelemóra rendhagyó volt, ilyennek kellene lennie mindig és mindenütt. Emberhez és szívhez szólt, megértette azt, amit sok más leírás, kötelességből letudott óra képtelen.

Megértette azt, hogy mit jelent a totális háború, mit a fasiszmus.

Gyuri bácsi saját történetét mondta el, amelyben benne volt a világ, de legalábbis Európa és Magyarország sorsa, a zsidó nép kiirtására szövetkezettek kegyetlensége, embertelen világa.

Gyuri bácsival és családjával 1944 tavaszán került közvetlen kapcsolatba a halál. Akkor is várták a pészahot, szólanul fogadták a nagy ünnepet. A pászkakészítés is csendben zajlott, a széder tál is nehezen készült, a Haggadát sem olvasták közösen, a szokásos számjáték, az énekek is bennük maradtak. Ez volt az utolsó családi összejövetel. Braun Móric, az apa összeszedte fiait és együtt mentek a templomba. A szalkai zsinagóga utójára volt tömve emberekkel, síri csendben hallgatták Grünbaum Frigyes főrabbi szavait: „Bízunk Izrael Istenében, mert ő bennünket soha nem fog elhagyni, hiszen mi vagyunk az Ő kiválasztott népe.”

Másnap, vasárnap reggel mentek értük a csendőrök. Egy hitsorsosuk házában szorult össze a hattagú Braun család is, majd a gyártelepen bevagonírozták őket. Mint a heringek a dobozban, úgy mentek hosszú halálútjukon a marhavagonok lakói, amelyekben a vágóhidra szánt állatok utaztak előttük. Azt hitték ők is, mint sokan mások társaik közül, hogy mezőgazdasági munkára mennek. Am

TEMETŐI NYITVA TARTÁS

Október 14-ig: hétfőtől csütörtökig 9-16 óráig
vasárnap 9-12 óráig.

Október 15-től: vasárnaptól csütörtökig 9-12 óráig

Pénteken és szombaton, valamint állami és zsidó ünnepeken zárva.

Telefonszám: 06-30-318-4907

Sürgős esetben hívható: Somos Péter gondnok: 06-30-490-0084

VANNAK MÉG TANÚK V.

Kassa után édesapjuk azt súgta anyjuknak: innen ők nem kerülnek vissza soha többé élve a hazájukba. Erre a Mama hisztérikusan kikelt magából: „Móric, hogy mondhatod ilyet? A mi Istenünk ezt soha nem fogja megengedni....”

Szegény Matild mama úgy ment be a gázba, hogy azt hitte, fürödni mennek.....

Braun György kezében halt meg az édesapja, miután neki adta kis kenyér-adagját.

Negyvenöt májusában szabadította ki egy amerikai katona, majd kórházi kezelés után jöhetett haza, Mátészalkára. Egy évig várta a testvéreit, de keserűen kellett tudomásul vennie, hogy már nem várhat haza senkit a családjából. Házukba más költözött, kis szegénységüknek nyoma veszett. Így kellett elbúcsúznia szülőházától, diplomától, hazájától is. Így került nagyon kalandos úton Kanadába, majd az Egyesült Államokba. Szabóként kereste a kenyerét, sokat dolgozott és boldogult. Tizenegy tagú lett ott az új családja, de családjának vallotta a befogadó országot és az elhagyni kényszerült szülőházát egyaránt. Szinte lehetetlen, hatvannyolcszor járt itthon. Mátészalkán, ahol született és élt tizenégy esztendő. És Nyíregyházán, ahol számos barátot, ismerőst, tisztelőt szerzett az idők folyamán. Legutóbb azt mondta nekem: gyakran álmodik és mindig gyerekkoráról és mindig a családjáról, meg a városról, ahol kinyitotta szemét a világra.

Tavaly már nem jött. Ám derűsen telefonált, érdeklődött ismerősei, barátai, az életünk felől. Nem csoda ez, természetes – mondta –, hogy az embernek az első hazája mindig a legkedvesebb. A magyar nyelvet is jól tudja még, különösen egy-két hét itt-tartózkodás után.

Nemrég kaptuk a hírt: Gyuri bácsi, Braun György nem jöhet többé közénk. Éppen egy holokauszt előadását követően érte a halál. Pedig annyira szeretett élni, hiszen még csak nyolcvanegy esztendő volt, tele derűvel, szeretettel.

Gyuri bácsi!

Nyíregyházán és mindenütt, ahol megfordultál, sokan fogunk emlékezni rád.

Kopka János

Mielőtt Kovács Lászlóval leültünk beszélgetni, elolvastam a könyvét. A könyv – címe: „Tanú vagyok” – 2004-ben jelent meg. A könyvet édesanyja, nővére, apai nagyapja, anyai nagyszülei, apai és anyai nagybátyjai és azon mártírok milliói emlékének ajánlja, akiknek sírhantjuk nincsen.

A könyv alkalmas arra, hogy segítsen megismertetni a holocaust történetét az utókorral.

A személyes élmények hitelessé teszik, amellet, hogy a már ismert történelmi adatokat és a feltárt dokumentumokat is feldolgozza, és levonja a megfelelő következtetéseket.

A könyvből tükröződik az évtizedes, elhúzódó, kitartó, szívós kutatómunka, amit a szerző kifejtett annak érdekében, hogy elvesztett családtagjainak sorsát megismerje.

Átéreztem magam is azt a pillanatot, amikor az édesanyja és nővére aláírásával ellátott, 1944. június 29-én kelt Häftling adatlapot megtalálta.

Beszélgetésünk nem is az átélt borzalmak felidézését szolgálta, hanem inkább arra voltam kíváncsi, hogy hogyan élt a család a vézskorszak előtt és után, illetve magára a kutató munkára.

A Kovács és Löwi család történetét, a koncentrációs táborok gépezetét, egy 12 éves életrevaló fiú által megéltet a könyv elolvasása után bárki megismerheti.

Kovács László 1931. július 26-án született Nyíregyházán, édesanyja: Kovács Mária, édesapja: Löwi Miklós.

Édesapám nevéből is látható, hogy Löwi Lászlóként születtem, édesanyám vezetékneve volt Kovács, anyai nagyapám Kovács Mór volt.

Mikor a deportálásból hazatértünk, évek múltán már nem remélhettük, hogy Anyu és a nővérem hazajön, Apu javaslatára mindketten felvettük 1952-ben a Kovács nevet. Ez egyfajta kötelesség is volt részünkről, mintegy emléket állítva édesanyámnak és anyai nagyszüleimnek. Az anyai nagyapa Bonyhádon, nagymama: Reich Róza Nyíregyházán született. Nagyapa borszakértő volt. A zsidótörvények korlátozó rendelkezési miatt a harmincas-negyvenes évek-

ben Nyíregyházán nem volt munkája, ezért Makón egy későbbi nyilasvezér kiterjedt borgazdaságában helyezkedett el.

Az apai ág nagykállói. Apámék öten voltak testvérek, Nyíraczádon éltek. Nagymama az ötödik gyermek szülésekor meghalt. Nagyapám újra megnősült, ezért költözött családjával Nagykállóba.

Apunak mai megnevezéssel középfokú közgazdasági végzettsége volt, biztosítási ügynökként dolgozott. Anyut Nyíregyházán ismerte meg.

1938-ban behívták, először, mint katona, majd mint munkaszolgálatos teljesített szolgálatot. Egyik napról a másikra minősítették át őket katonából muszossá. A sapkarózsa, a csontsillag és a karpaszomány helyett sárga karszalagot kapott. 1943 őszéig a Felvidéken, Erdélyben, majd a Keleti Fronton volt muszos, könyvemben erről bőven írok. Mikor hazajöttek, először karanténba zárták. Anyám és Zoli bátyám itt látogatták meg, majd hazaengedése után alig érte el a régi erőnlétét, amikor megkezdődött a gettósítás. A muszról mondott történeteit el sem hitték, akik azt nem élték át.

Apunak három élő édestestvére és három mostohatestvére volt. Leánytestvérének sógora a Pesti Zsidó Tanács jogásza volt, aki felvitette a kiterjedt rokonságot Pestre. Mariska néném családja – legidősebb fiuk kivételével – túlélte a vézskorszakot. Fiútestvére mérnök volt, aki Ausztriában és

Kovács Mária 1937-ben

Németországban tanult, majd dolgozott, őt a magyar csendőrök verték agyon Varjúlaposon. Másik fiútestvére – magyar királyi emléklapos hadnagy – már 1939-ben meghalt.

Elemibe a nagykállói zsidó iskolába jártam. Öt osztály után 1943-ban a Nagykállói Szabolcs Vezér Gimnáziumban kezdtem el tanulni, tehát 1944-ben első gimnazista voltam. Nővérem egy évvel volt idősebb nálam, ő a nyíregyházi leány polgáriba járt. Nyári szünidejét általában anyai nagyszüleinknél töltötte. Engem ők nem szívesen fogadtak, mert nagyon rossz voltam, a veszélyes gyerekcsínyeim nem vállalták.

Családunk a zsidó vallás előírásainak megfelelően élt, a "glatt kóser" szabályokat betartva étkezett. Templomba jártak. A péntek este és a szombat mindig nálunk volt, mert nagyapám másodszor is megözvegyült.

Nagykállóban jóval ezer fő fölötti zsidó közösség élt. A mi családunk ekkortájt tíz főből állt. Apu és én éltük csak túl a borzalmakat. Ő Birkenau, Mauthausen, Melk, Ebensee pokla után 1945. májusban tért haza. Én a gettótól a felszabadulásig más KZ-ok kálváriáját éltem át. Theresienstadt-ból kórházvonattal érkeztem Budapestre, Apu a Nyugati pályaudvaron várt.

Az általam átélteket könyvemben írom le.

Hazajövetelünk után Nagykállóban éltünk. A lakás, amiben előzőleg laktunk, félig leomlott és mások laktak benne. Akkor még voltak elhagyott zsidó lakások, Apu a község házában egyet megigényelt, amit meg is kaptuk.

Apu 1945-ben elkezdett – a Soá-val kapcsolatos – kutatásáról, amelyet ma is folytatok:

Egyik napon Apu irkákat és ceruzákat vetetett velem. Ezeket egy péntek esti minjen után kiosztotta, és a jelenlévőknek azt mondta, hogy mindenki írja le azoknak a neveit, adatait, akikre emlékszik, hogy nem tértek vissza. Egyesek ellenezték, hogy többet írhatják ugyanazt a nevet, így nincs az egésznek értelme. Apám végigvitte elgondolását. Az átfedések tisztázása után összeállt egy három-négyszáz fős lista, amit Apu az anyakönyvi hivatalban még kiegészített. Ezt a névsort kiküldte Izraelbe, hogy ott azok egészítsék ki, akik a felszabadulás után alijáztak. A névsort a 80-as

Löwy Miklós 1952-ben.

évek végén kaptam vissza Izraelből, ekkor már közel ezer nevet tartalmazott. További kutatások és a Nagykállói Anyakönyvi Hivatalban történt kiegészítések után a Soá nagykállói áldozatainak összesen 1100 nevet tartalmazó névsora állt össze. Van, akinek csak a neve, van, akinek egyéb adatai is megvannak.

Ez volt az első munka, amit Apu kezdése után befejeztem. A névjegyzék egy-egy példányát a Jad Vasem és a Magyar Nyelvtérületről Származó Zsidóság Cfati Emlékmúzeuma kapta meg.

A további kutatás elvesztett szeretteink sorsának megismerésére terjedt ki. Az évtizedekig tartó levelezés, személyes beszélgetések, és a hivatalos okmányok alapján kialakított végkövetkeztetésem:

Anyuról és Éviről 1945 őszén egy volt fogolytársnőjük csak annyit tudott, hogy a felszabadulás után még látta őket, de egyiküknek sem volt lábbelije!

1994-ben bukkantam nevükre a sutthofi KZ több ezer fogoly nevét tartalmazó könyvében. A múzeumtól megkaptam személyi lapjuk fénymásolatát is, de 37 éves Édesanyám és nővérem halálának ideje és örök nyughelyük a múzeum levéltára előtt is ismeretlen.

Nagyapáék sorsáról. Részletesen fel tudtam dolgozni az 1945. április 10-én a Bergen-Belsen-i KZ-ból theresienstadti uticéllal indított 2400 fős evakuációs szerelvény – az „elvesztett szállítmány – iszonyatos történetét, amelynek ők is utasai voltak. A vonat útja a célállomás helyett április 23-án Trö-

bitz nevű, 700 lakosú helységnél ért véget. Ekkor talált a nyílt pályán vesztegelő szerelvényre a Szovjet Hadsereg egy előrs köteléke. Az április 10-én indulástól az utolsó halálesetig tartó (július 21.) összesen 73 nap alatt a szerelvény 565 (legújabb adatok szerint 583) utasa – 19 ország állampolgára, közöttük 106 magyar – vesztette életét! Az útnak indulástól a túlélők hazatértéig eltelt idő alatt történt események és körülmények emberi ésszel fel nem foghatóak.

Nagyapa 1945. április 19-én halt meg, és a Schipkau nevű kis település melletti tömegsírban nyugszik további ötven sorstársával együtt. A tömegsír fölé impozáns emlékművet emelt az utókor. Ápolt, mindig virágok és koszorúk borítják.

Az áldozatok között négy nem azonosított nő van – nagy valószínűség szerint azok egyike lehetett az én áldott emlékü nagy-mamám.

Izraelben túlélők és hozzátartozók „The Lost Transport Victims Memorial Society Bergen-Belsen, Troebitz (April 1945.)” néven alapítványt hoztak létre, hogy emlékfalon örökössék meg az „elvesztett szállítmány” áldozatainak neveit. Az emlékfal felavatására 1995. április 27-én nagyszabású gyászistentisztelettel került sor Tröbitzben.

Tröbitzben soha nem lakott zsidó ember, most szépen gondozott zsidó temetője van.

Hazatérésem után katonai vonalon folytattam tanulmányaimat. Az akadémia mellé 1978-ban egyetemi diplomát is szereztem. Hivatásos tiszt voltam 1989. évi nyugdíjazásomig.

Apunál a Debreceni Egyetemi Klinikán flekktyfuszot diagnosztizáltak. Nyilván orvosi tévedés volt, hiszen Ő már a Keleti Fronton átesett rajta, és ez újból nem kapható el. Nem tudták meggyógyítani, fiatalon, 56 évesen halt meg...

Megnősültem, feleségem Nagy Etelka, nem zsidó vallású, nagyszerű asszony, igazi Jidische Mame! Az életben Neki köszönhetem a legtöbbet. Két fiúnk van. Zoltán 55, Miklós 48 éves. Megajándékoztak bennünket négy csodálatos unokával: Tamás 30, Dóra 25, Réka 24, míg a kis Hanna Zsófia, aki bearanyozza jelenlegi életünket, 5 éves.

Nyugdíjazásom után kapcsolódtam be a nyíregyházi zsidó hitközség munkájába.

Igyekeztem segíteni hittestvéreim kárpótlási ügyeinek intézését, ebben is használható volt kutatómunkám.

Tényként állapíthatom meg, hogy Ausztriából, Csehszlovákiából, Hollandiából,

Kovács László, 1975.

Lengyelországból és Németországból több segítséget kaptam a kutatáshoz, mint itthon.

Például a makói hitközség elnökének 35 éve írt levelemre évek óta nem kaptam választ... Külföldről, ha levelet írtam, rövid idő múlva jött a válasz, küldték a kért írásokat, ha személyesen mentem, készségesen fogadtak, és minden általuk ismert anyagot másolatban ideadtak. Több, sokezres névjegyzéket tudtam általuk beszerezni. Személyesen, írásban és a könyvemben köszöntem meg segítségüket, hiszen nélkülük nem tudtam volna az új adatokat, tényeket megismerni, feldolgozni.

A beszélgetés során csak érintőlegesen beszélünk a könyvről.

Véleményem szerint a könyvet a középiskolai történelemoktatás részévé kellene tenni, ugyanis alkalmas arra, hogy az utókor ezen mindössze 280 oldalas kis könyvből a holocaust, ezen belül a magyar zsidóság nagy része elpusztításának hiteles, dokumentumokon alapuló történetét megismerje.

Klein Éva

A NUMERUS CLAUSUSRÓL

Az első világháború elvesztése és a Monarchia összeomlása utáni két forradalmat követően a magyar kormány volt Európában az első, amely „zsidókérdést” kreált. A zsidókat tették bűnbaknak az ország minden bajáért. Ezzel az antiszemitizmust a hivatalos politika rangjára emelték. A bonyolult társadalmi helyzetben a zsidóellenes propaganda a tömegekben termékeny talajra talált.

Széles körben terjesztették, hogy az őszirózsás forradalom, de még inkább a kommün „zsidó forradalom” volt. Budapesten a Tanácsköztársaság alatti zsidóellenességet íráskor támasztották alá, amelyek a zsidóság forradalmi szerepére utaltak.

Ugyanakkor az is kiderült, hogy: a kommün népbiztosainak többségénél nem a felekezeti hovatartozás volt a meghatározó –; a vörös terrornak számos ártatlan zsidó esett áldozatul; – sok zsidó tiszt vett részt Szegeden a Nemzeti Hadsereg megalakításában; – a fehérterror dühét először a forradalmárookra zúdította, de aránytalanul nagyszámban szedte áldozatait a zsidóság köréből.

A zsidóellenesség nem a polgárságnak, a középosztálynak, hanem a gazdasági súlyát és politikai hatalmát ideiglenesen elvesztett, majd visszaszerzése után azt újra féltő arisztokrácia egy részének és az ebbe tartozó hivatalnokai és főleg tisztikarnak volt az ideológiája. Ideológia annak minden magyarországi, vagy CSAK magyarországi összetevőjével és megnyilvánulásával, mint pl.: területi revízió, élettér elmélet, nacionalizmus, sovinizmus, rasszizmus, fajvédelem és antiszemitizmus.

1920 elején Haller István kultuszminiszter rendeletben utasította az egyetemeket, hogy bizottságokkal számoltassák el zsidó hallgatóikat 1918-1919-es tevékenységükről.

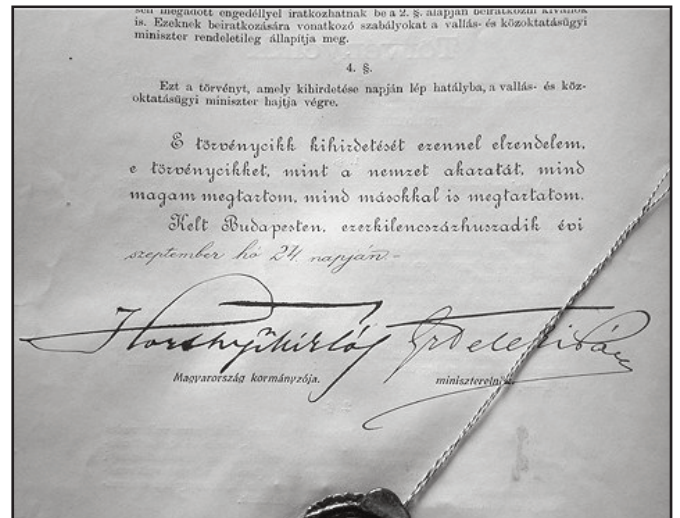
Megszaporodtak a zsidóellenes atrocitások, a bajtársi szövetségek tagjai zsidókat vertek, több helyen a zsidó hallgatókat nem engedték belépni az egyetemekre.

Ilyen előzmények közepette készült el a törvénytervezet, melyet a kormány egyhangúlag jóváhagyott. A végrehajtási utasítást Teleki Pál miniszterelnök készítette.

90 éve, 1920. szeptemberben szavazta meg a Magyar Országgyűlés az 1920. évi XXV. Törvénycikket, az ún. numerus clausust, a XX. Századi Európa első zsidóellenes törvényét: „Tudományegyetemre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdasági karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozása.”

A törvény címe megtévesztő, nem fedti és nem is sejteti annak valós tartalmát. Azt, hogy a magyar felsőoktatási intézmények bármelyikében 6 százalékra kellett korlátozni a zsidó hallgatók számarányát.

A törvény legfontosabb következménye a felsőfokú tanintézmények radikalizálódása lett. Állás nélküli diplomások és értelmiségiek tömegei álltak a szélsőjobb mellé. Az egyetemek az antiszemitizmus melegágyaivá váltak. Különösen heves uszítás folyt az orvosi

Horthy és Teleki aláírásával.

karon. Itteni fő követelésük volt, hogy zsidó hallgatók csak zsidó tetemetek boncoljanak.

A numerus clausus közvetlen hatására zsidó fiatalok tömegei hagyták el az országot és kezdték meg, vagy folytatták egyetemi tanulmányaikat külföldön: Ausztriában, Cseh-szlovákiában, Franciaországban, Németországban és másutt.

Bethlen miniszterelnöksége alatt az 1928. évi XIV. Törvénycikkben módosították a numerus clausust, hogy „...kiküszöböljék belőle azokat az intézkedéseket, amelyek a magyar állampolgárok egy részénél már évek óta igen nagy visszatetszést és ellenszenvet váltottak ki, s amely kérdés a Népszövetség előtt is szóba került...” A módosítás után a zsidók – legalábbis névlegesen – újra egyenjogúvá lettek honfitársaikkal.

Az országban a „zsidókérdés” ezt követően mindvégig létezett, és a társadalmi feszültség forrása maradt. Az uralkodó hatalmi elit jóvoltából a hivatalos politikai antiszemitizmus egészen 1945-ig az adott időszak gazdasági vagy politikai körülményeinek függvényében hol felerősödött, hol visszafogottabb lett.

A Magyar Országgyűlés által hozott – a numerus clausus-szal együtt összesen négy – zsidótörvény tulajdonképpen pszichológiailag jól előkészítette az 1944-es német megszállás utáni zsidóellenes rendeletek, intézkedések tömeghatását, támogatását.

A magyar zsidóság 1920-1945 közötti helyzetének tárgyyszerű megítélését Benedek István Gábor író, publicista adta. Szerinte: „...a zsidók a Horthy-éra elején és végén teljesen, a harmincas években részlegesen kiszolgáltatottan éltek. Megaláztatott egyéni és közösségi értelemben. Közhivatalt nem viselhettek, a társadalmilag megbecsült pályákat elzárták előlük, bizonyos állásokat nem tölthettek be. A Horthy-éra a zsidókat nem tekintette egyenrangú állampolgároknak.”

Kovács László

egy saját házára, most a haza engedte el gyermekeit szebb jövő reményében. Négy generáció gyűlt egybe péntek este, körbeadván az asztali áldást, elmondva a hozzá illesztett beszédet, megtörvén a barcheszt. Volt valami bensőséges, különleges hangulata ennek, valahogy átlengette a történelem levegője.

Az idős férfi büszkén mutatta gyűjteményét. Régi használati tárgyak, harmincas évek színészfotói, családi képek, mindenféle eszközök a földműveléshez. Ezek a pillérei a múltnak – az orosz múltnak – és a hányatott sorsnak. De a szobában ott volt a számítógép. Még vezeti az autót, bár sohasem szerette. El kelene adni a földből – mondja. Egy hete lopták el a biciklijét a kibucból. Megfejthetetlen és megmagyarázhatatlan...

A repülőtér

Nemrég jártam Spanyolországban, ahol lenyűgözött a madridi reptér nagysága és nyüzsgése. Leszállva a tel avivi Ben Gurion repülőtéren mellbevágott, hogy ennek a kis országnak milyen monumentális reptere van. Elegáns, modern, hatalmas forgalommal.

Hoztuk az unokánkat is. Mindenki megcsodálta: szőke, kékszemű, nem tipikus az itteni közegben. Nézttem a rohanó embereket, a feltűnően sok mozgássérültet, akiknek kerekesszékekkel segítettek. Fantasztikus az a szeretet és odafigyelés, amit a gyerekek kapnak. Hatalmas érték a gyerekek, ő a jövő záloga, a folytonosság és a folyamatosság letéteményese. Itt aztán igazán tudják, kire lehet építeni.

Sok a katona. Fiatal emberek modern fegyverekkel, beöltözve ebben a trópusi hőségben. Fiatal fiú és lány ül a márványszegélyen. A lány lába hanyagul a fiú ölében, ütemesen simogatja.

IZRAELI KÉPESLAPOK

Félelem

Közel laktunk egy iskolához. Vasárnap reggel hangos diákzsivaj köszöntött, mert vasárnap munkanap. Egymás után álltak meg az autók, keresztben, hosszában, szemben a forgalommal, indexet nem használva. Szóval hozták a gyerekeket, és nem volt egyetlen karambol, még szitkozódás sem. Nekem szokatlanul, három biztonsági őr vigyázta a környéket, belenéztek mindenki táskájába. A gyerekek pedig kis kerekesszékes bejárólókocsiszerű alkalmatlanságban húzták maguk mögött a tanulnivalót, nem terhelve a gerincüket. A félelem olyan játszi könnyedséggel van jelen az életükben, olyan mindennaposan, olyan velejáráon.

Jól van ez?

Kibuc

Gyönyörű a környék. Kétszáz felnőtt lakója van, közülük ötven nyugdíjas. Az impozánsnak tűnő szálloda tíz éve üres, most talál gazdára talán. A strandot már bérbeadták. Egy fiatalabb generáció kirepült, az utána következő visszakérezkedik, keresik a biztonságot.

Az egész kibuc-rendszer átalakulóban van. A takaros házak többségében már csak az öregek laknak. A mi jöveteleinkre összejött a rokonság jelentős része. Persze nem Amerikából, Norvégiából, Franciaországból, Oroszországból, Marokkóból, és még Isten tudja, hány országból. Nem. De ott voltak a történetekben, az apró tárgyokban és a legbelső emlékekben. Ahogy a történelemben a diaszpóra törekedett

Mellette öt centire a géppisztoly.
Ez a mai valóság.

A veréb

Menetrend szerint érkezik, ismeri a járást. Persze nem az ajtón jön be, nincs kulcsa, nincs papucs, ő az ablakon át közlekedik. Járt útja van: először a konyhát szemlézi, a nagy darabokat, majd a morzsák is jók, ha nincs más. Ilyenkor lógatja a fejét. Úgy hét körül érkezik, akkor kezdődik a munkaideje. Rá se hederít az emberekre, velük nincs dolga. Legfeljebb ha hagynak hanyagságból, nemtörődömségből vagy lustaságból pár felcsíphető falatot. Mindig egyedül jön, nem osztja meg senkivel a falatokat. Özvegy? Agglegény? Még nem sikerült szóra bírnom...

Piac

A jeruzsálemi piac bejáratánál. *Somos Eszter felvétele*

Híres és hatalmas a tel avivi Karmel piac. Véték lenne kihagyni. Egyébként is bárhol jártam a világban, a piacot mindig útba ejtettem. Hogy vettem-e valamit? Másodlagos kérdés.

A piacnak speciális szaga – mit szaga? illata! – van. A nyüzsgés pedig mindent felülmúl, amit egy bevásárlóközpontban, egy hipermarketben sosem lehet utánozni. Persze első az unokám, valami játékot venni kell. Megbeszéljük, mi az, ami elengedhetetlenül fontos, nélkülözhetetlen. Közben az eladó fülel. Magyarok? – kérdezi angolul. Apám, anyám is magyar, én már csak néhány szót tudok. Baráti áron miénk a Panni baba.

Nadrágot nézek. Az eladó minden nyelven beszél. Románnak néz, de rögtön mondom, hogy magyarok vagyunk. Ő pedig testvérnek szólít, mondja, hogy grúz zsidó. Néhány szót váltunk, amit elő tudok varázsolni orosz szókincesből. Majdnem könnyezik. Mondja: Sztálin nagy ember volt, nagy hadvezér. Teszem hozzá: és nagy tolvaj és gyilkos. Nem igaz, szerette a zsi-

dókat – mondja –, '48-ban mellettünk állt.

Lehet, hogy igaz.

A nadrágot olcsóbban megkaptam. De mi az olcsó?...

Dolinay Tamás

AUGUSZTUSI VENDÉGEINK — KÉT PORTRÉ

Kent Ágnes, Geiger Béla unokája fiával és két unokájával a volt Geiger Bank bejáratánál.

Kanadában él.

A családdal érkezett Nyíregyházára. Mindössze egy napot töltöttek itt, a többi időt Pesten, mert ő ott született. A háború előtt gyakran járt Nyíregyházára nagyapjához, aki a Geiger Bank egyik alapítója volt.

***

Uzi Sájs szervező

Hat évvel ezelőtt szerveztem meg először izraeli kórus fellépését a Cantemus fesztiválon, így tehát az idén harmadszor veszünk részt a rendezvényen. A tel avivi Ben Gurion repülőtér igazgatójaként mentem nyugdíjba, majd utazási irodát nyitottam. Kizárólag énekkarok utaztatásával foglalkozom, évente 10-15 külföldi fellépést szervezek.

Uzi Sájs, a Cantemus fesztiválon részt vett Reanana énekkar szervezője.

HÁROM TÖRTÉNET

RON

Fleischer Tibor az eredeti nevem, Szlovákiában születtem. Fiatalon kezdtem az ökölvívást, és rövidesen szép sikereket értem el. Az országos ifibajnokságig vittem, de akkorra már Farkasra magyarosítottam.

Aztán jött a háború, a cőresz... Nem akarok most erről mesélni, lényeg, hogy '45 után már fontolgattam a kivándorlást. Legális út is kínálkozott, de félvén, hogy országos bajnokként visszatartanak, mint „nemzeti értéket”, Stern Iván névre szóló hamis iratokkal adtam be a kérelmet. Nem kis kockázat volt, de sikerült, megkaptam a kivándorlási engedélyt.

Amint a hajó fedélzetére léptünk – Olaszországból indultunk –, azonnal közöltem a bevándorlási hivatal képviselőjével az igazi nevemet, és kértem, javítsa ki az utaslistán. Én ezt most nem tudom figyelembe venni – mondta –, majd ha megérkezünk Haifára, ott rendbe rakják a dolgokat.

Meg is érkeztünk, de a kikötőben a haifai irodavezető sem tudott mit kezdeni az ügyemmel. A belügyminisztérium az illetékes – mondta –, majd Jeruzsálemben (mert oda akartam költözni) elintézik, addig Stern Iván maradsz.

Mentem én a belügyminisztériumba, vittem magammal tolmácsot, de hiába: csak nem jutottam előbbre. Közben persze élni is kellett, dolgozni, na meg bunyózni is. Stern Iván néven nyertem először kerületi bajnokságot, felkarolt egy magyar edző, és ismét szép sportkarrier elé néztem.

Már beszéltem valahogy a nyelvet, néhány hónap múlva tolmács nélkül mentem vissza a belügyminisztériumba. Ugyanaz a marokkói tisztviselő fogadott, akinél először voltam. Megismert, barátságosan érdeklődött, hogy megy a sorom, de mikor a névváltoztatásra – pontosabban visszaváltoztatásra – tereltem a szót, csak ingatta a fejét. Nem megy – mondta –, ezek túlságosan jól sikerült hamis iratok. Mondhatnám, jobbakként, mint a Farkas névre szóló régi, elrongyolódott papírjaid. Felment bennem a pumpa, mitagadás, üvöltözni kezdtem, hogy én országos hírű sportember voltam Szlovákiában, az leszek itt is, és van becsületes nevem, ami egyáltalán nem Stern Iván, csak azért szereztem a hamis papírokat, hogy... Kábé ezt szerettem volna elüvöltözni, persze szegényes nyelvtudásommal biztosan nem egészen úgy hangzott, ahogyan elképzeltem. A pasas csak nézett, aztán szelíden megkérdezte: te itt akarsz élni? Nem tudtam, mire megy ki a dolog, de rávágtam: hát persze! Akkor miért ragaszkodsz magyar névhez? – kérdezte. Válassz egy héber nevet, adjál be névváltoztatási kérelmet, egy hét múlva megkapod az új iratokat. Héber nevet? – kérdeztem megdöbbenve, de sokkal csendesebben. Milyen héber nevet válasszak?

A pasas mosolygott, kicsit elgondolkodott, aztán rávágta: legyél például Ron Giládi, azt nem nehéz kimondani.

Kétszer-háromszor elismételtem magamban, tényleg nem hangzott rosszul. Tudod, mit – mondtam az ürgének –, rendben van. Legyek Ron Giládi. És úgy lett, az országos bajnokságot már ezen a néven nyertem.

SLEZI

Schlézinger Ernő bácsi, a kárpitos nevét gyerekkoromban a szüleimtől hallottam. Mesélték, ő készítette a babakocsimat. Szakértelmét dicsérte, hogy a szép fehér kocsi még húsz éves koromban is megvolt a padláson.

Harminc éves voltam, mikor kimentem Izraelbe. Előbb a néhány közeli ismerőst hívtam fel, aztán sort kerítettem Slezire is (otthon így emlegették). Megörült, azonnal tudta, ki vagyok, és meghívott magához Beer Sevára.

Azt tudtam, hogy '56-ban disszidált, miután az „aki magyar, velünk tart” jelszót skandalva aktívan részt vett a lovasszobor ledöntésében.

Aztán mikor elkezdődött a zsidózás, már nem érezte magát annyira magyarnak, sőt, úgy megsértődött, hogy meg se állt Erecig.

Kárpitos volt Nyíregyházán, az maradt Beer Seván is. Minden egyszerű volt nála: a lakás, a műhely, a raktár, és maga az ember. Mi újság Nyíregyházán? – kérdezte. Friss híreket mondjak? Mikor járt ott legutóbb? – kérdeztem vissza, aztán mikor kiderült, hogy '56 óta nem lépett ki Izraelből ('83-at írtunk), a családra és a közös ismerősökre szorítóztam. A lovasszobrot inkább nem említettem.

Milyen volt itt '56-ban? – firtattam. Itt nem volt rossz soha – felelte – itt mindig jó, persze miután rájön az ember, hogy minden más. Amikor megérkeztem – egyedül jöttem –, beraktak egy kibucba. Tudtam én, hogy van ilyesmi, csak nem értettem pontosan, miként működik. Anynyira nem értettem, hogy mikor láttam a kibucot körülvevő szögesdrótkerítést, a kapuban a fegyveres őrt, rám törtek a rossz emlékek, és nagyon megijedtem. Alig vártam, hogy éjszaka legyen, kilopakodtam a közös hálóból, és kiástam magam a drót alatt. Másnap délig kóboroltam a környéken, aztán mikor láttam, hogy nem keresnek, és kellőképpen meg is éheztem, visszamentem. Egy erdélyi magyar segítségével elmagyarozták, hogy reggel elkezdtek keresni, de miután felfedezték az árkot a kerítés alatt, és látták, hogy nem befelé, hanem kifelé vezetnek a nyomok, rájöttek, mi történt. Menjek ki bátran a kapun, ha bármi dolgom van, senki nem fog megállítani, de jó, ha tudják, ott vagyok-e vagy sem – nyugtatgattak. Akkor jöttem rá, hogy van olyan kerítés, ami nem bezár, hanem megvéd...

AMI

Ez pedig egy ízig-vérig izraeli srác sztorija. Amiel a teljes neve, de mindenki Aminak hívja.

Biztosan te is emlékszel még, milyen az, mikor fiatal az ember – mesélte 22 évesen, derűsen hunyorogva –, időnként kimarad az éjszakában (szoref et ha 'lajla' – mondják ivritül, szó szerint: elégeti az éjszakát...). Megegett velem már a bevonulás előtt is. A szüleim nem örültek túlzottan, tudod, hogy vallásos az egész család. Anyám szelíden kérlelt, félt, hogy kétes társaságba keveredek, apám viszont egyáltalán nem mondható szelíd embernek, úgyhogy a békesség kedvéért inkább igyekeztem időben hazaérni. Apám pontosan este 11-kor lefeküdt, pár perccel előtte beállítottam. Aztán volt úgy, hogy jóéjszakát kívántunk egymásnak, ő bement a szobájába, én meg 15-20 perc múlva halkan visszamentem bulizni. Hat óra előtt megint otthon voltam, mire ő benézett a szobámba, már aludtam.

Egyik hajnalban viszonylag korán, már négy óra körül hazaindultam. Az utca sarkáról láttam, hogy éppen a házunk előtti üres telken nyüzsögnek a tűzserészek. Egy kisebb sporttáska hevert a járdán, már hurkolták köré a zsinórt, hogy aztán egy faágon átvetve a magasba emeljék és visszajejtsék a földre. (Ha ettől nem robban, akkor jön a robot, belelő, és ha ettől sem, nincs gond.) Tudtam, hogy nem engednek a főbejárat közelébe, ezért egyenesen a hátsó bejáratához siettem, felosontam a lépcsőn, ruhástól bebújtam az ágyba. Pár perccel később eldőrdült a lövés, úgy látszik, bevetették a robotot.

Természetesen az én szobámba rontott be apám, mert az ő ablaka a másik oldalra nézett. Úgy tettem, mint aki akkor ébredezik. Apám kinézett az ablakon, aztán hozzám fordult: ne haragudj, hogy felébresztettelek, aludj tovább nyugodtan, csak a tűzserészek voltak. Jó-jó – morogtam –, semmi gond. Mit lehet tenni, ha valami hülye ott felejtett egy sporttáskát?

Amint kimondtam, már tudtam, hogy lebuhtam. Akár apámmal egyszerre feltehettem volna magamnak a kérdést: honnan tudod, hogy sporttáska? Mikor is jöttél haza, fiam?...

ÜNNEPI IMAREND – 5771

Ros Há'Sáná, Jom Kipur, Szukot

Szlichot: szept. 5. vasárnap, 7:30

Böjt vége: 19:36

Ros Há'Sáná:

- erev Ros Há'Sáná: szept. 8. szerda, 19:00
- Ros Há'Sáná I. reggel: szept. 9. csütörtök, 8:30
- Ros Há'Sáná I. este: szept. 9. csütörtök, 19:00
- Ros Há'Sáná II. reggel: szept. 10. péntek, 8:30
- Rosh Há'Sáná II. este: szept. 10. péntek, 19:00

Sábát Suvá:

- szept. 11. szombat, 8:30

Jom Kipur:

- Kol Nidré: szept. 17. péntek, 18:30
- Jom Kipur: szept. 18. szombat, 8:30 – Mázkir!
- neilá: szept. 18. szombat, 18:30

Szukot

- erev Szukot: szept. 22. szerda, 18:30
- Szukot I., reggel: szept. 23. csütörtök, 8:30
- Szukot I., este: szept. 23. csütörtök, 18:30
- Szukot II., reggel: szept. 24. péntek, 8:30
- Szukot II., este: szept. 24. péntek, 18:30

- Hosáná Rábá: szept. 29. szerda, 8:30

- erev Smini Áceret: szept. 29. szerda, 18:00

- Smini Áceret, reggel: szept. 30. csütörtök, 8:30 – Mázkir!

- erev Szimchát Torá: szept. 30. csütörtök, 18:00

- Szimcát Torá, : okt. 1. péntek, 8:30

ÜNNEPI TUDNIVALÓK

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség az eddigi szokásoknak megfelelően családonként két darab ünnepi barcheszt biztosít az ünnepekre. Ros Ha'sana előtt a barcheszek átvehetőek szeptember 7-én, kedden 9-től 16 óráig, Jom Kipur előtt szeptember 16-án, csütörtökön 9-től 16 óráig a Hitközség irodájában.

Jom Kipur napján olajmécseseket gyújtunk elhunyt szeretteink emlékére. A korábbi gyakorlatnak megfelelően a mécsesekről a Hitközség gondoskodik.

VISSZAPILLANTÓ

A Nagy család – Ferenc és Edit – lag ba'omerkor vendégül látták hitközségünk tagjait nagyszállási nyaralójukban. Előző számunkból ki-maradt ez a fotó. Ezúttal pótoljuk, egyben köszönetet mondva a szíves vendéglátásért.

A rendezvényen készült további felvételek megtekinthetők honlapunkon: sofar-ujzag.hu

SÓFÁR

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6., e-mail: sofarujzag@gmail.com, tel./fax: (36)-42-417-939 Web: www.sofar-ujzag.hu Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Főszerkesztő: Somos Péter. Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség. Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Typográfiai munkák: Kalenda Szerkesztősége (4400 Nyíregyháza, Zrínyi I. u. 3-5)

Készült a Gprint Iroda digitális nyomdájában (4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 7/A)

A folyóirat ingyenes!